

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קצ"ט

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות לבישת בגדים ונקיון הגוף

נושאי השיעור:

רחיצת הידים אחר הלוויה או גזיזת צפרניים ותספורת, ביציאה מחדר אמבטיה ושירותים, אחר נגיעה במקומות המכוסים. לבישת בגדים קצרים. חולצה או מכנסיים קצרים. סדר נעילת נעלי סקוץ. לבישת שני בגדים יחד. לבישת הבגדים לפני נטילת ידים. גודל הכיפה. כיסוי הראש בשעת התפלה וברכת המזון. הנחת היד במקום כיפה.

אמנם אם היה בהלוויה גדולה, ולא היה בתוך ארבע אמותיו של המת, אין צורך ליטול ידיו כלל³.

רחיצת הידים ביציאה מחדר אמבטיה ושירותים

ב. שאלה: האם צריך לרחוץ ידיו ביציאה מחדר האמבטיה אף על פי שלא התקלח?

תשובה: הנכנס לבית הכסא צריך ליטול ידיו, אף שלא עשה צרכיו.

אולם הנכנס לחדר אמבטיה אין צריך ליטול ידיו.

ואמנם כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ד' סי"ח) שהיוצא מבית

המרחץ צריך ליטול ידיו, ומבואר במשנה ברורה (סק"מ)

שאפילו לא רחץ את גופו צריך ליטול ידיו ביציאתו. מכל

מקום היינו דוקא על מרחץ של רבים שיש בו הרבה זוהמא,

אבל במקלחות שלנו, אם לא נגע כלל בגופו אין צורך ליטול

רחיצת הידים אחר הלוויה או גזיזת צפרניים ותספורת

א. שאלה: הגוזז צפרניו וכן המסתפר, כמה פעמים צריך ליטול ידיו, והאם צריך ליטול בכלי? וכן אדם שהיה בהלוויה או בבית הקברות, כמה פעמים צריך ליטול ידיו, והאם צריך ליטול בכלי?

תשובה: די בנטילה אחת בלבד ואין צריך כלי¹.

אדם שהשתתף בהלוויה. כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ד' סי"ח) שההולך בין המתים צריך ליטול ידיו. וכתב במשנה ברורה (סימן ד' ס"ק מג) שנוהגים שאף ההולך ללוות המת יטול ידיו.

וישים לב שיטול ידיו קודם שיגיע לביתו².

¹ בן איש חי (ש"א פ' תולדות סי"ז). והוסיף שיש מחמירים בנוטל צפרניו אם הם עודפות על הבשר, שיטול ג' פעמים, ומסתבר טעמם על פי הסוד. ע"ש. [ועיין בשו"ת אור לציון ח"ב (פמ"ד ס"ה) שכתב שהמגלח זקנו אין צריך נטילת ידים, ורק המגלח שער ראשו טעון נטילת ידים].

² הרמ"א ביו"ד (סימן שעו ס"ד) כתב שלא יכנס לבית אחר קודם שיטול ידיו. וכתב בכף החיים או"ח (סימן ד' אות פ') שהמנהג שלא להכנס אפילו לביתו.

³ כן כתבו בפרי מגדים (סימן ד' אש"א ס"ק כא) ובחכמת אדם (כלל קנח סוף סכ"ט) בבן איש חי (ש"א פ' תולדות סט"ז) ובכף החיים (אות עז) שהחובב בנטילת ידיים הוא רק אם היה בארבע אמות של מת.

ידיו. (וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ב פ"א ס"ט, שו"ת יביע אומר ח"ג סימן א').

רחיצת ידים אחר נגיעה במקומות המכוסים

ג. שאלה: הנוגע בגופו במקומות המכוסים לאחר שהתקלח או בתינוק שאינו מזיע, האם צריך ליטול ידיו?
תשובה: הנוגע במקומות המכוסים, כיון שמצויה זיעה, יש ליטול ידיו (ש"ע סימן ד' סכ"א). וכן אם התינוק מלוכלך כגון שזוחל על הרצפה, צריך ליטול ידיו.⁴

אולם אדם שרחץ עצמו וגופו עדיין נקי ותיכף נגע במקומות המכוסים, אין צריך ליטול ידיו. אבל הנוגע ברגליו ראוי ליטול ידיו אף על פי שהם נקיות, משום רוח רעה.⁵

לבישת בגדים קצרים

ד. שאלה: האם יש חוסר צניעות בלבישת חולצה או מכנסיים קצרים? והאם מותר לעמוד כך בשעת התפילה?
תשובה: גם אם אדם נמצא בחדר סגור לבדו, ממידת חסידות עליו להקפיד שלא לגלות חלקים מגופו שמקובל לכסותם, וקל וחומר אם יוצא לרחוב. אבל אם יש הכרח לגלות, אין קפידא כלל.

וכך כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ב' ס"א): לא ילבש חלוקה מיושב, אלא בעודו שוכב יקח חלוקה, יכניס בו ראשו וזרועותיו בעודנו שוכב, נמצא כשיקום כשהוא מכוסה. בעבר לא היה ריבוי בגדים כפי שמצוי כיום.⁶ ומחמת מיעוט הבגדים שהיו ברשותם, לא היו בגדי שינה (פיג'מה), ולכן היו ישנים ללא לבוש ומכוסים תחת השמיכה, על מנת שבגדיהם לא יתלכלכו ויזיעו, או מפני שהבגדים היו צרים ולא נוחים.

⁴ וע"ע בשו"ת מקור נאמן ח"א (סימן כג) ובשו"ת אור לציון ח"ב (פמ"ד ס"ו).

⁵ עיין פרי מגדים (ס"ק כ"ב) ובמשנ"ב (ס"ק מא) ובשו"ת רב פעלים ח"ב (סימן ד' אות ג) ובשו"ת תורה לשמה (סימן יג) ובכף החיים (סימן ד' אות עג, וסימן צב אות לא ועיין בסימן ד' אות פה) ובשו"ת יביע אומר ח"ה (סימן א אות ה') והליכות עולם ח"א (עמוד לו).

⁶ יש דין בהלכות חול המועד (סימן תקלד ס"א) שמי שאין לו אלא חלוקה אחד מותר לכבס בחול המועד, והיום בדור השפע הרבה לא מבינים כיצד יתכן שלאדם יש בגד אחד בלבד שרבותינו אומרים שאזורו מוכיח עליו. אבל באמת בזמנם היו להם בגדים בודדים ממש.

וזו כוונת מרן. שכאשר קם בבוקר, אפילו בחדרו שישן שם לבדו אסור לעמוד ללבוש את בגדיו, אלא ילבש את חלוקה בעודו שוכב, על מנת שכאשר יקום נמצא כל גופו מכוסה.

ומרן הוסיף: ואל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו.

וכתב המשנה ברורה (סק"א) שמחמת כן צריך תמיד להזהר שלא יגלה מבשרו אפילו מעט בלא הכרח, כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים גם בקיץ.

ומכל מקום מעט מגופו מותר לגלות, ולפיכך בזרוע מותר לגלות עד המרפק, ומה שלמעלה ממנו ישתדל לא לגלות. כמו כן, כיון שלעולם אדם לא הולך בלי גרביים, ילבש גרביים תחת השמיכה. כך כתב במשנה ברורה.

וזה תמוה, שהרי מי מקפיד ללבוש הגרביים תחת השמיכה. אלא שביאר המשנה ברורה (שם) שכל זה דוקא בארצות שלהם, שדרך העולם תמיד ללכת עם גרביים, ולכן עליו להקפיד ללבשם תמיד, כי אם ייכנס שכן לביתו ויראה אותו ורגליו מגולות, יתבוזה בכך.

אבל בזמננו מנהג העולם ללכת גם ללא גרביים, וגם אם ייכנסו אחרים לביתו ויראו אותו ורגליו מגולות, לא יתבוזה בכך. ולכן מותר להסתובב בבית בלי גרביים ואין בדבר שום גנאי.

הכלל בזה, כל דבר שדרך העולם לכסות את אותו מקום גם כשנמצאים בבתיהם, ואם אחרים יראו אותו בביתו ואיבר זה מגולה יתגנה האדם בעיניהם, צריך לכסות את אותו מקום גם כאשר נמצא לבדו בביתו. אבל דברים שלא מקפידים על כיסויים, אין איסור לגלותם. (שו"ת אגרות משה ח"ג מיו"ד סימן מז אות ג'. וע"ש).

ומבואר במשנה ברורה שם שכל הקפידא לגלות שלא במקום הכרח, אבל במקום שיש הכרח אין חשש.⁷

⁷ גילוי הגוף בבית הכסא של זמננו

וכתב מרן בשלחן ערוך (ש"ע סימן ג' ס"ד) שלכתחלה אדם לא יגלה את עצמו יותר ממה שנצרך על מנת לעשות צרכיו. ואף כאשר יש מחיצות לשירותים, דעת מרן ראש הישיבה שליט"א שנכון להקפיד שלא לגלות עצמו.

חולצה או מכנסיים קצרים

לגבי חולצה או מכנסיים קצרים. בגמרא (מגלה כד.) שנינו: פוחח, אף על פי שפורס על שמע, אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה. ופירש רש"י פוחח, שכרעיו מגולות. כלומר שרגליו מגולות, והוא יכול לפרוס על שמע, דהיינו לומר קדיש וקדושה, אבל אינו יכול להיות שליח ציבור. וכן מבואר במסכת סופרים (פי"ד הט"ו), שרגליו מגולות.

אבל הר"ף (שם) והרמב"ם (פ"ח מהלכות תפלה הי"ב) לא ביארו כן על רגליו, אלא כוונת הגמרא שזרועותיו מגולות. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן נג סי"ג): פוחח, והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולים, לא ירד לפני התיבה. ומבואר שאף אם זרועותיו בלבד מגולות לא יעלה שליח ציבור.

מכל מקום, האיסור הוא רק לעלות שליח ציבור באופן זה, אבל לברך ולהתפלל מותר בכל אופן.

נמצא אם כן שאדם ההולך בחולצה קצרה יכול להתפלל תפלת שמונה עשרה, כיון שבזמננו דרך העולם לעמוד כך גם בפני מלכים. ומכל מקום, לא יעלה שליח ציבור שזרועותיו מגולות, אלא אם יכסה עד המרפק.

גם לגבי רגליו, במקומות שאנשים רגילים ללכת במכנסיים קצרים, מעיקר הדין רשאים להתפלל כך ואין צורך להטריחם ללכת לבתיהם ולהחליף בגדיהם, ובלבד שלא יעלה כך שליח ציבור⁸.

לא מבואר עד היכן מותר שיהיה מגולה, אבל נראה שדוקא אם השוק מגולה, דהיינו החלק התחתון של הרגל, אבל

והוכיח בשו"ת מקור נאמן (ח"א סימן ז'), שהרי גם בזמן מרן השולחן ערוך וגם לאחר מכן כבר היו השירותים עם מחיצות, ואף אחד לא העיר שיש להקל במקום עם מחיצות. ואדרבה, בסעיף שלאחר מכן (סעיף ה') כתב מרן שאם מתפנה במקום מגולה שאין בו מחיצות, ישים לב שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון וכו', ואילו בסעיף הקודם לגבי גילוי גופו מרן לא חילק בין יש מחיצות לאין מחיצות, ומשמע בפשטות שאין חילוק בין מקום שיש מחיצות או אין מחיצות, ובכל אופן צריך להקפיד.

ומכל מקום אם יש חשש שבגדיו יתלככו, מותר לגלות יותר, על מנת שלא יתלכך, וכמבואר בבן איש חי (ש"א פ' ויצא ס"ה), שאם המקום מטונף ויש חשש שיטנפו בגדיו יש להקל בבית הכסא שיש בו מחיצות ודלת סגורה. ולכן בזמן הזה שעל הרוב כל בתי הכסאות יש בהם מחיצות ודלת סגורה, אין מקפידים בענין הגילוי כל כך.

⁸ וע"ע בכף החיים (סימן נג אות סג) ובשו"ת יביע אומר ח"ו (סימן יא).

החלק העליון, מהברך ומעלה, גם בזמננו נכון לכסותו, שכן עומדים במכנסיים קצרים.

ולכתחלה ראוי שיכסה את רגליו לגמרי, מפני שרוב האנשים שדעת מיושבת עליהם מקפידים ללבוש מכנסיים ארוכים.

ואף לגבי חולצה קצרה שמותר להתפלל, טוב להקפיד שהזרוע מעל המרפק תהיה מכוסה, כי ידוע המעשה בימי רבנו האר"י שהיה הגאון רבי ישראל נג'ארה (מחבר הפיוט יודוך רעיוני) משורר פיוטים בליל שבת, ומחמת החום הרים שרוול חולצתו, ותיכף שלח לו האר"י שבתחלה היו מלאכים יושבים בביתו ומאזינים לשירתו, וכאשר הרים השרוול פרחו כולם. ולכן תיכף הוריד חזרה את שרוול החולצה. ומחמת כן הקפיד על כך מאד מר זקני מרן הגאון איש מצליח, וכך הנהיג את בניו ותלמידיו. ומכל מקום בשעה שעוסק במלאכתו אין שום חשש בחולצה קצרה.

סדר נעילת נעלי סקוץ'

ה. שאלה: נעליים ללא שרוכים אלא עם סקוץ', האם צריך להזהר בלבישתם לגבי ימין ושמאל?

תשובה: כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ב' ס"ד) שכאשר בא לנעול מנעליו, ינעל נעל ימין תחילה, כי התורה תמיד מקפידה על ימין, וצריך להקפיד בכך גם בנעילת הנעליים.

ואחר שהכניס נעל ימין לא יקשרנו, אלא ינעל קודם של שמאל ויקשרנו, ואחר כך יחזור ויקשר של ימין.

טעם הדברים הוא משום שבקשירה מצינו שהתורה החשיבה דוקא את צד שמאל, שהרי את התפילין קושרים בצד שמאל, ולכן גם בקשירת הנעליים, יש להקפיד לקשור קודם את נעל שמאל ורק אחר כך את נעל ימין.

והוסיף הרמ"א שבנעלים שאין בהן קשירה, ינעל של ימין תחילה. ולגבי חליצת הנעל, כתב מרן שיחלוץ של שמאל תחילה.

וגם נעליים שנסגרות שלא על ידי קשירה, כגון נעליים של סקוץ', מכל מקום זו הסגירה של הנעל וחשובה כמו קשירה. והלא אף בתפילין, למעשה אדם לא קושר אותם על ידיו אלא כורך, וחשוב כקושר (וכמו שנאמר בתורה "וקשרתם לאות על ירך"), מפני שסוגר אותם על ידיו.

דרשו רבותינו (סוטה יז.) על מה שאמר אברהם אבינו למלך סדום "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקה מכל אשר לך ולא תאמר אני העשיתי את אברם" (בראשית יד כג), כלומר שרצה אברהם לקדש שם שמים, ושלא יאמרו שמלך סדום העשיר את אברם, אלא כולם יראו שהקב"ה הוא שיתן לו את העושר. וכיון שראה הקב"ה כך, זכו בניו של אברהם אבינו לשתי מצוות. בזכות שאמר "אם מחוט" זכו לחוטמים של ציצית, ובזכות שאמר "ועד שרוך נעל" זכו למצות תפילין. וכתבו המפרשים שהשרוך בזמננו לא היה מחוט אלא מרצועות עור, ולכאורה מה שנפסק שצריך לקשור את

מעט תנומות מעט חיבוק ידים לשכב, יתגבר כארי, יקום וייטול ידיו (אף שיחזור לנוח על מטתו), על מנת שלא תשאר עליו רוח רעה של הלילה.

במסכת שבת (קח): מבואר שהרוח הרעה של הלילה חזקה מאד, עד כדי שאמרו יד לעין תיקצץ, כלומר יד ללא נטילה שנגעה בעין, נוח לו שתקצץ, שרוח רעה שורה על היד ומעוורת את העין (רש"י).

לפיכך אם בכוונתו לשוב ולישון, אין צורך לקום וליטול ידיו, כי אם יקום השינה תתפוגג. אבל אם רוצה רק לנוח בלי שינה, כתב השל"ה טוב שיקום ליטול ידיו ואחר כך ישוב לשכב.

וכיון שיש ענין לסלק מעליו רוח רעה, ראוי ליטול ידיו כמה שיותר מוקדם וקודם שיתלבש.

וכתב הרב מגן אברהם (סימן ד' סק"א) בשם ספר סדר היום, שלא יגע במלבושיו עד שיטול ידיו. והעיר שבגמרא לא משמע כן (עיין סי' מ"ו ובברכות דף נ"א). אבל המקובלים הפליגו להזהיר על כך (עיין כף החיים שם אות כד). וכן הזהיר על זה הרב בן איש חי (ש"א פ' תולדות ס"ו) שאין להתלבש לפני נטילת ידים.

אולם הרב בן איש חי עצמו בספרו עוד יוסף חי (שנדפס לאחר ספרו הבן איש חי, פרשת תולדות ס"י) חזר בו וכתב שאנו רואים שאין העולם נזהרים בזה ולובשים גרביים בחורף קודם הנטילה, ובאמת קשה להזהר בכך, וביאר הטעם שאין לחוש לזה כי רוח רעה לא תשרה על בגדים, רק על מאכל. (ועיין בשו"ת וישב הים ח"א סימן ב' אות ו').

וכך פסק מרן הגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר ח"ה סימן א') להקל ללבוש בגדים קודם נטילת ידים. וכן כתב מרן ראש הישיבה שליט"א שבמקום צורך אפשר להקל להתלבש קודם נטילת ידים¹⁰.

וראוי ליטול ידיו תחלה, ולאחר מכן להתלבש.

השיעור נמסר ביום ראשון ז' שבט תשפ"ג

עורך העלון: הרב שלמה נחום

ביקורת: הרה"ג רבי יצחק מאזוז

ניתן להשיג את ספרי מורנו הרב שליט"א במייל, וכן בכל רחבי הארץ בפקל 052-7108693

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל, וכן ליצור קשר בדוא"ל - A025606532@gmail.com

השרוכים של שמאל תחילה הוא על עור ולא על בד. ואף על פי כן לא חילקו בזה וגם בשרוכים של היום העשויים מבד צריך לקשור של שמאל תחילה, כיון ששורש הענין הוא הדימוי למצות התפילין, שהתורה נתנה חשיבות בפעולת הקשירה לצד שמאל.

והוא הדין לגבי הסקוץ', שאין הבדל בין סוגי הסגירות, ובין בשרוכים ובין בסוגי סגירה אחרים, צריך לסגור של שמאל תחילה?⁹

לבישת שני בגדים יחד

1. **שאלה:** מה הטעם שמקפידים שלא ללבוש שני בגדים יחד, ובאלו בגדים יש להזהר בזה?

תשובה: מבואר בשעת הכוונות (דרוש ברכות השחר) שאין ללבוש שני מלבושים כאחד, משום שמביא לידי שכחה. הטעם על פי הקבלה, כי לכל לבוש ולבוש יש בחינת "אור מקיף", ומי שמחבר שני בגדים ולובשם ביחד אינו נותן מקום לאור המקיף להכנס לתוך המלבושים ולהקיף בין כל לבוש ולבוש. והובא בכף החיים (סימן ב' אות ו').

אין לנו הבנה בדברים הללו, אבל זה מה שכתוב בשער הכוונות שם. והכוונה שבזה יש חיסרון בשמירה על האדם ויכול להגיע לו שכחה מחמת כן.

ולפי זה כל האיסור הוא דוקא בלבישת הבגדים, ואין חשש לפשוט את הבגדים יחד, כי כבר היה לבוש בבגדים עם האור המקיף. גם בשו"ת יביע אומר (ח"א סוף סימן א') ובהליכות שלמה בשם הגרש"ז אוירבך (תפלה פ"ב סכ"ב) כתבו להקל.

ראוי לציין כאן שהגאון רבי חיים פלאג'י (בספרו רוח חיים סימן ב' סק"א) העיר על מנהג העולם בחבישת המגבעת, שמסירים את הכיפה מעל ראשם ומניחים אותה בתוך המצנפת או המגבעת ואז חובשים אותה על ראשם, שהוא בכלל הקפידא שלא ללבוש שני בגדים יחד. ומרן הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"א שם) כתב שיש לעיין בזה.

לבישת הבגדים קודם נטילת ידים

2. **שאלה:** האם מותר להתלבש קודם נטילת ידים של שחרית?

תשובה: כתב המשנה ברורה (סימן א' סק"ב) בשם השל"ה שכל אדם שמתעורר בבוקר ואין בכוונתו לשוב ולישון, אלא רק רוצה להמשיך ולנוח מעט, וכמאמר הפסוק מעט שנות

⁹ ושמעתי מדודי הגר"י ברדא שליט"א רמז נאה. בפרשת עקב נאמר "והיה עקב תשמעון את המשפטים אלה וגו', ושמר ה' אלקיך לך" וגו' (דברים ז יב), וכתב רש"י, "עקב", אלו מצוות שאדם דש בעקביו. ובדברי הרב האר"י יש בזה סודות גדולים, והמליץ את דרשת חז"ל שאלו מצוות שאדם דש בעקביו, כלומר שאדם דש בנעליים שלו, שאינו מקפיד מה לקשור קודם, ואינו יודע שיש בדבר סודות גדולים.

¹⁰ ולפי זה יש ליישב הוכחת הרב מגן אברהם מסימן מו, שסדר הברכות שלובש בגדיו קודם הנטילה. ואפילו אם נאמר שיש סדר לגמרא ובדוקא סידרו כן, יש לומר דשאני התם שיש צורך גדול בדבר שהרי אינו יכול לקום ללא לבוש, ואינו יכול לברך עד שיאזור חגורו וישים מצנפת בראשו.